

АКМЕОЛОГІЧНИЙ І ТВОРЧИЙ ПІДХОДИ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. Зміни соціально-економічного характеру зумовлюють необхідність підготовки фахівців, здатних творчо підходити до виконання своїх професійних обов'язків; знання, уміння і навички яких знаходяться на вищій (акме) ланці їх опанування і реалізації у музично-педагогічній діяльності. Тому реалізація акмеологічного та творчого підходу в процесі підготовки майбутнього вчителя музики магістерського кваліфікаційного рівня є необхідним завданням сучасної мистецької освіти.

Ключові слова: акмеологічний, творчий підходи, майбутні магістри музичного мистецтва, процес навчання.

Annotation. Changes in the social-economic nature require the preparation of specialists who are able to creatively approach the performance of their professional duties; knowledge, abilities and skills which are at the highest (Acme) link of their development and implementation in musical and educational activities. Therefore, the implementation of acmeological and creative approach in the training process of future music teachers master's level is an essential task for contemporary art education.

Key words: acmeological, creative approaches, future masters of musical art, the process of learning.

Сучасні наукові підходи у вітчизняній освіті пов'язані з процесами глобалізації, розширенням і поглибленням міжнародних контактів, забезпечуються впровадженням гуманістичних пріоритетів, опорою на національні засади розвитку освіти, актуалізацією особистісно-соціальних підходів до навчального процесу, досягненням оптимального балансу між пізнавальною, оцінювальною, творчою сферами навчальної діяльності студентів [8]. Вирішальну роль у реалізації цих завдань відіграє процес удосконалення освіти в вищій школі з метою формування спеціалістів, які володіють глибокими фундаментальними та спеціальними знаннями і здатні до самостійно-творчої діяльності. Все це зумовлює необхідність дослідження цілого комплексу питань, які стосуються підготовки фахівців магістерського рівня в галузі музично-педагогічної освіти, у тому числі реалізації акмеологічного та творчого підходів у навчальному процесі.

Підготовка майбутнього магістра музичного мистецтва передбачає, перш за все, вміння самостійно мислити, пошук оптимальних шляхів раціонального розв'язання нагальних проблем, активне використання сучасних технологій у практичній діяльності. Як підкреслює А.Козир: «для ефективного вирішення цієї проблеми необхідно поєднати між наукові зв'язки, під якими ми розуміємо рефлексію взаємопроникнення мети, функцій, змістових елементів окремих наукових галузей та навчальних дисциплін, котре будучи реалізовано в процесі пізнання, сприяє узагальненню, універсалізації, багатофункціональності, міцності знань, умінь і навичок, зрештою – формуванню цілісного наукового світогляду та якостей гармонійно розвиненої особистості майбутнього вчителя» [10, с. 89]. Іншими словами — у процесі підготовки магістрантів музичного мистецтва необхідне спрямувати художній розвиток студента на подолання «акме» вершини у особистісному творчому становленні.

Мета статті — дослідити шляхи реалізації акмеологічного та творчого підходів, як необхідних в процесі підготовки майбутніх магістрів музичного мистецтва. Як відомо, акмеологія — це наука, яка виникла на перетині природничих суспільних, гуманітарних і технічних дисциплін, вона вивчає феноменологію, закономірності і механізми розвитку людини на етапі її дорослості, особливо при досягненні нею найбільш високого рівня в цьому розвитку [16]. Саме акме-орієнтована мистецька освіта створює основу для наступного послідовного та безперервного саморозвитку і творчо-продуктивної самореалізації фахівця як особистості й професіонала, на чому і повинна базуватись підготовка майбутнього магістра музичного мистецтва [3]. Акмеологічні технології передбачають використання таких методів навчання, які активізують навчальну й науково-дослідну діяльність магістрантів.

Сучасна парадигма освіти визначила акмеологічний вплив не односторонньою авторитарною дією, а взаємодією, у якій студенту, як партнеру, забезпечується активна позиція та створюється можливість самостійних дій. Так, як магістр — це найвищий кваліфікаційний рівень підготовки майбутнього вчителя музики, то логічним є визнання акмеологічного підходу в процесі підготовки магістрантів музичного мистецтва — як необхідного й вкрай важливого.

Основою акмеологічного підходу є діалогові відносини, які передбачають використання різноманітних прийомів та методів, що спонукають студентів до самостійного вибору у фаховому становленні та гармонічному розвитку на усіх етапах навчальної діяльності. Визначення акмеологічних факторів, які сприяють чи перешкоджають ефективному формуванню професійної майстерності майбутнього магістра музичного мистецтва є надзвичайно важливим. За визначенням енциклопедичного словника (за ред. В. Шинкарука), фактор (чинник) — це «умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу» [16]. Ряд вчених відносить до причин фактори, які змінюються, а до умов — постійні.

Під акмеологічними факторами ми розуміємо внутрішні та зовнішні обставини, які безпосередньо обумовлюють ефективність формування майстерності. Поряд з умовами, які охоплюють коло основних базових психолого-педагогічних передумов формування професійної майстерності майбутніх магістрів суттєвого значення набуває комплекс визначених факторів, наявність яких оптимізує цей процес.

Комплексність мети акмеологічного підходу в процесі підготовки магістрантів музичного мистецтва полягає в розширенні можливостей пізнавальної, креативної, рефлексивної діяльності, що передбачає досягнення більш високого рівня самостійності, ініціативи, здатності до творчого мислення та успішного подолання труднощів у майбутній професійній діяльності [10]. Адже акмеологічний підхід доцільно розглядати як процес і результат перетворення зовнішніх вимог у внутрішні особистісні переконання магістранта, як досягнення акмеологічного ефекту переходу майбутнього вчителя музики в якісно новий стан оптимальної самореалізації. За визначенням О. Рудницької: «саме мистецька освіта є такою освітньою сферою, котра спрямована на самореалізацію особистості, а саме: всебічний розвиток здібностей та смаку, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій, здатності до спілкування з художніми цінностями у процесі активної творчої діяльності» [14, с. 111].

Спираючись на дослідження Ю. Азарова, А. Деркача, І. Зязюна, А. Козир, Г. Падалки, О. Пехоти, С. Сисоевої [2; 6; 9; 10; 12; 15] об'єктивними факторами акмеологічної підготовки магістрантів музичного мистецтва, що залежать від реальності та спрямованості на досягнення оптимального результату нами визначені наступні: соціально-економічні; якість навчання; якість набуття практичного досвіду; суспільну потребу в фахівцях мистецької освіти.

До суб'єктивних факторів, які об'єднують внутрішні передумови міри успішності професійної діяльності майбутніх магістрів музичного мистецтва нами віднесено такі: мотивацію до музичної діяльності; психологічну спрямованість магістранта на досягнення акме-вершин; професійна компетентність студента; якості та здібності особистості.

Отже, особливої уваги в процесі підготовки магістрантів музичного мистецтва, підвищення якості цієї підготовки заслуговують акмеологічні фактори та умови, які сприяють досягненню акмеологічного рівня професійної діяльності майбутніх магістрів музичного мистецтва. Ефективне використання акмеологічного підходу сприяє підвищенню рівня мотивації майбутніх магістрів до професійної діяльності, активізації їх потреби в досягненні оптимальних акмеологічних результатів на всіх напрямках магістерської підготовки (педагогіко-практичного, музично-виконавського, науково-дослідницького напрямків), самоактуалізації й самореалізації та прагнення досягнення вершин професіоналізму.

Проблема творчості становить один з найвагоміших компонентів дослідження сутності музичного навчання. Поза залученням студентів до творчої діяльності навчання музичного мистецтва втрачає сенс. Тому на найвищому кваліфікаційному рівні підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва (магістра) логічним та необхідним стає застосування *творчого підходу*. Логічне мислення в процесі навчальної творчої діяльності передбачає спонукання студентів магістратури до пошуку оптимальних способів вираження власного художнього задуму. На раціональні способи пізнання спирається викладач, спонукаючи майбутніх фахівців до пошуку нестандартних рішень. Аналіз, синтез, узагальнення і систематизація — характерні ознаки творчої діяльності студентів в процесі навчання [12]. Основною ознакою творчої особистості вважаються її творчі якості, тобто індивідуально-психологічні особливості людини, які відповідають вимогам творчої діяльності та є умовою її успішного виконання (С. Сисоева).

Проблема творчої взаємодії, творчої активності, творчості загалом є фундаментальною для музично-педагогічної думки на всіх її рівнях: філософії мистецької освіти (Е. Кучменко, В. Ражніков, О. Рудницька) [14], теоретичних концепцій (Е. Абдуллін, Л. Арчажникова, Л. Коваль, Г. Падалка, В. Шульгіна) [1; 4; 12], різновидів мистецької діяльності та форми і методи музично-естетичного виховання (Л. Масол, С. Шип) [11], завдання та компоненти фахової музичної освіти (Г. Падалка, О. Ростовський, О. Щолокова) [12].

Науковці стверджують, що творчий підхід у процесі навчання мистецтва дає можливість перетворити внутрішній світ студента, створити умови для розкриття і реалізації його індивідуальних потенцій у зовнішньому світі. Аналіз структури психологічного механізму творчості дозволив встановити її зв'язки з розвитком психологічних якостей особистості та визначити творчість як «механізм розвитку» (Л. Виготський) [5].

У творчому процесі не тільки реалізуються творчі можливості особистості, а й здійснюються прогресивні інтелектуальні, особистісні, поведінкові, діяльнісні зміни в самій людині. На думку Л. Виготського, творчості навчити не можна, але можна створити умови для розвитку творчих здібностей людини [5]. Творчий підхід у навчанні мистецтва передбачає активізацію мисленнєвих процесів студентів у процесі створення нового, раніше небувалого. За Г. Падалкою «оскільки старі засоби вирішення проблеми не можуть дати плідного результату, студента необхідно спонукати до врахування змінних компонентів у виниклій ситуації, спонукати до творчої діяльності» [12, с. 97]. А. Роменець підкреслює, що мислення є основою творчого процесу, акцентуючи увагу на ролі раціональних підходів у активізації творчих процесів. Вчений зазначає, що художня творчість спирається на пізнання світу, а без мислення пізнання не може відбуватись [13].

Невідривним від раціонального мислення студентів є емоційне сприймання дійсності і результатів власних творчих дій в музичному мистецтві. Емоції не виникають самі по собі, вони йдуть пліч-о-пліч із інтелектуальним мисленням. Науковими дослідженнями доведено, що процес художньої творчості неодмінно супроводжується

високим накалом емоцій, глибокими переживаннями, інтенсивним емоційним сприйманням. Викладач має дбати за розвиток емоційної сфери студента.

Прагнення магістранта до естетичної досконалості свідомо чи підсвідомо «змушує» студента магістратури активно включатись до творчого пошуку, багато разів повертатись до зробленого, переосмислювати вже знайдене, тобто мислити творчо. У цьому процесі велику роль відіграють дії, під час яких магістранти мають мобілізувати власні творчі сили, і співвідносити результати власної творчої діяльності з естетичними критеріями. Викладач повинен, з одного боку, підняти значущість творчої продуктивної діяльності магістрантів, удосконалити форми її оцінювання. З іншого — створити ситуацію, яка вимагає спонукальних стимулів до творчості внутрішнього порядку.

Творчий підхід найбільш повно реалізується в умовах спрямування навчально-виховного процесу на магістерському рівні на потреби майбутньої професійної діяльності. Науковці радять – з метою активізації творчих виявів доцільно включати до системи навчання ситуації «моделювання власної педагогічної діяльності» [8]. Їх виникнення зумовлюється постановкою перед магістрантами не абстрактних навчальних завдань, а таких, виконання яких могло би знайти конкретне практичне застосування на високому рівні.

Творче спрямування діяльності майбутніх магістрів у процесі навчання виступає необхідною умовою підготовки фахівців, найважливішим орієнтиром становлення їх професійної культури. Творчий підхід передбачає організацію процесу навчання, де діяльнісно-творча активність має пронизувати музично-теоретичний і музично-виконавський розвиток студентів, формування їх педагогічної майстерності, оволодіння уміннями науково-дослідної роботи.

Центральним компонентом творчого процесу слід вважати інтуїцію. Можна стверджувати, що з точки зору логіки, інтуїція – це здатність усвідомлювати істину шляхом прямого її з'ясування, швидко і безпосередньо, поза застосуванням доказів, минаючи тривалі процеси обґрунтування. З точки зору психології інтуїція виступає своєрідним процесом, що відрізняється від логічного мислення не тільки швидкістю протікання. Особливість інтуїції – при певній швидкості протікання процес мисленнєвого і чуттєвого пізнання робиться якісно іншим. Інтуїцію не можна звести ні до раціонального мислення, ні до емоційного наповнення діяльності в процесі творчості. *І раціональне мислення, і емоційна сфера свідомості, і інтуїція є компонентами творчого процесу, які можуть співіснувати, доповнювати або замінювати одне одне* [12].

За визначенням енциклопедичного словника: «інтуїція — своєрідний вид психічної діяльності, що має певні особливості» [16, с. 115]. По-перше, інтуїтивний процес відзначається відсутністю будь-яких зусиль і ускладнень. По-друге, інтуїція супроводжується впевненістю у своїх діях. По-третє, в інтуїтивному процесі відсутні тривалі роздуми, він швидко протікає. Наприклад, студенти, навіть не знаючи художнього твору, можуть з впевненістю впізнати автора, інтуїтивно відчувати стиль митця. І тільки потім, шляхом аналізу, можуть довести правильність своїх миттєвих припущень. Інтуїція — це «стрибок свідомості, за яким наука із своїми доказами може плентатись століттями» [12, с. 137].

У творчому процесі з інтуїцією дуже тісно пов'язана уява. Без уяви неможлива творча діяльність. К. Станіславський неодноразово зазначав, що акторові слід перш за все піклуватись про розвиток власної уяви, бо інакше йому доведеться полишити сцену.

Досліджуючи проблеми сутності уяви, вчені-психологи одним із механізмів її виникнення називають емпатію. Науковці прийшли до висновку, що емпатія є своєрідним різновидом уяви, оскільки в процесі емпатійного сприймання людина «переносить» себе до думок, почуттів і дій іншого та структурує власне сприймання за цим зразком. Уявне «Я» і виступає творчим компонентом осягнення музичного твору.

Але, ні інтуїція, ні уява чи фантазія, ні емоційні переживання не підкоряються прямому педагогічному керуванню. Тільки опосередковані методи, які справляють побічну дію, здатні активізувати творчу енергію магістрантів [8]. Застосовуючи творчий підхід в процесі підготовки майбутніх магістрів музичного мистецтва, активізуючи творчі потенції особистості кожного студента, необхідно виховувати у магістрантів бажання створити щось нове, творчо підійти до вирішення навчальних завдань. Необхідно виробити психологічну установку, націлену на творчість. Наявність сильного бажання, прагнення творити є сильним стимулом до виникнення творчої активності.

Однією з головних умов успішного творчого процесу є впевненість у своїх силах. Широко відомо, що боязнь невдачі сковує уяву і творчу ініціативу. Надмірно прискіплива самооцінка, занадто висока самокритичність теж заважає творчості. Досвідчений викладач провидить заняття таким чином, що у студента створюється враження, що він сам прийшов до застосування певних засобів виразності, до створення нових художніх образів.

Ще одним із опосередкованих шляхів стимулювання творчого процесу в підготовці майбутніх фахівців вчені визначають виховання уважності і зосередженості на об'єкті творчості [12]. К. Станіславський підкреслював, що центр людської творчості – увага, творчість — це, перш за все, повна зосередженість духовних і фізичних сил людської природи, а талант — це подовжений тривалий період уваги. Зовнішня неувважливість видатних творців в галузі мистецтва пояснюється надзвичайною заглибленістю в об'єкт творчості.

У процесі підготовки магістрантів музичного мистецтва, в кожному з напрямків підготовки (музично-виконавський, педагогічно-практичний і науково-дослідницький) реалізація творчого підходу може відбуватися за

допомогою варіативного вирішення проблеми. Створення варіантів, їх аналіз й оцінювання, вибір найефективнішого виступають важелями активізації творчих пошуків магістрантів.

Український учений А. Душний, який розглядає процесуальні підходи активізації творчої діяльності студентів, визначає три стадії, які пов'язані між собою в творчому процесі. Перша стадія — це спонукання студентів до творчого наслідування, яке містить творчі підходи, проте вони мають відносний характер. Творчість відбувається як процес наслідування на основі вивчення творчих засад лабораторії митця. Друга стадія — це вже не наслідування, «зумовлена» творчість, тобто така, що викликана конкретним завданням. І, нарешті, завданням третьої стадії є залучення студентів до вільної, нічим не обмеженої творчої діяльності, де відбувається повне розкріпачення їх творчої енергії [7].

Таким чином, завдяки запровадженню акмеологічного та творчого підходів в процесі підготовки магістрантів музичного мистецтва, активізується навчально-творча діяльність студентів, яка розглядається як фактор забезпечення професійної самостійності майбутніх фахівців магістерського рівня і реалізується завдяки створенню організаційно-методичної системи, що передбачає систематичне використання збалансованих комплексів творчих завдань в усіх різновидах магістерської підготовки.

Загалом, проблеми активізації творчої діяльності студентів-магістрантів попри значні методичні здобутки лишають місце для подальших науково-дослідницьких пошуків.

Література:

1. Абдуллин Э.Б. Методологический анализ проблем музыкальной педагогики в системе высшего педагогического образования / Э.Б.Абдуллин. — М.: Прометей (МГПУ), 1990. — 188 с.
2. Азаров Ю.П. Искусство воспитывать: кн. для учителя / Ю.П. Азаров. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1985. — 448с.
3. Акмеология: методология, методы и технологии // Мат-лы научн. сессии, посвященной 75-летию Н.В. Кузьминой. — М.: РАГС, 1998. — 232с.
4. Арчажникова Л.Г. Сущность профессионально педагогического мастерства учителя музыки: совершенствование подготовки учителя музыки на музыкально-педагогическом факультете / Л.Г.Арчажникова. — Свердловск, 1991. — С.3-8.
5. Выготский Л.С. Собр. соч.: в 6 т. — Т.2. / Л.С. Выготский. — М.: Педагогика, 1982. — 504 с.
6. Деркач А.А. Психология развития профессионала / А.А. Деркач, В.Г.Зазыкин, А.К. маркова. — М.: Изд-во РАГС, 2000. — 124с.
7. Душний А.І. Активізація творчої діяльності майбутніх учителів музики / А.І.Душний // Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал. — Львів, 2005. — С.73-80.
8. Єременко О.В. Професійна підготовка магістрів у системі музично-педагогічної освіти / О.В.Єременко // Педагогіка і психологія професійної освіти: Науково-методичний журнал. — Львів, 2005. — №5. — С. 65-71.
9. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії / І.А.Зязюн, Г.М.Сагач. — К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. — 302с.
10. Козир А.В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: [монографія] / А.В.Козир. — К.: Вид-тво НПУ ім.. М.П.Драгоманова, 2008. — 308с.
11. Масол Л.М. Концепція загальної мистецької освіти / Л.М. Масол // Мистецтво та освіта. - №1. — 2004. — С.2-5.
12. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М.Падалка. — К.: Освіта України, 2008. — 274с.
13. Роменець В.А. Історія психології: ХІХ початок ХХ ст. [навч. посібник] / В.А. Роменець. — К.: Либідь, 2007. — 830с.
14. Рудницька О.П. педагогіка загальна та мистецька: [навч. посібник] / О.П.Рудницька. — К.: ТОВ «Інтерпроф», 2002. — 270с.
15. Сисоева С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня / С. О. Сисоева. — К.: Поліграфкнига, 1996. — 406с.
16. Філософський енциклопедичний словник / За ред. В.І. Шинкарука. — 2-е вид. — К.: Абрискос, 2002. — 210с.